

Szczepan Kozak

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2198-7054>
(Uniwersytet Rzeszowski)

Niecodzienna codzienność. Galicja i życie codzienne jej mieszkańców w badaniach historycznych po 2010 roku

Artykuł przedstawia zagadnienia dotyczące definiowania zakresu życia codziennego jako przedmiotu badań oraz jego realizacji w odniesieniu do Galicji. Obok przeglądu głównych współczesnych stanowisk historiograficznych autor prezentuje najważniejsze publikacje, jakie ukazały się po 2010 r. i dotyczyły różnych wymiarów codzienności galicyjskiej. Dorobek ten nie jest niestety obszerny, czego przyczyną tkwią zarówno w zróżnicowanym pojmowaniu codzienności, jak i innych trudnościach metodologicznych. Problemy te w powiązaniu ze złożoną bazą źródłową sprawiają, że życie codzienne w Galicji jako temat badawczy traci na popularności i jest wyprzedzany przez inne nurty historiograficzne.

Słowa kluczowe: codzienność, Galicja, historiografia

Zainteresowanie dziejami Galicji doczekało się kilkakrotnie różnych prób podsumowania¹. Historycy zgromadzeni na konferencji zatytułowanej „Historia Galicji 1772–1918 – problemy metodologiczne, stan i potrzeby badań” zorganizowanej w 2010 r. w Czudcu k. Rzeszowa² zwrócili uwagę na fazy stagnacji i wzmoczonego rozwoju refleksji naukowej, wskazując schyłek pierwszego dziesięciolecia XXI w. jako kolejny punkt zwrotny po okresie kilkuletniego letargu³.

¹ Por. H. Madurowicz-Urbańska, *Stan i potrzeby badań nad historią gospodarczą Galicji w świetle polskiej historiografii* [w:] *Galicja i jej dziedzictwo*, t. 1: *Historia i polityka*, red. W. Bonusiak, J. Buszko, Rzeszów 1994, s. 201–222. Szerszą literaturę na ten temat podaje J. Hoff, *Badania nad dziejami i kulturą Galicji w Polsce* [w:] *Galicja 1772–1918. Problemy metodologiczne, stan i potrzeby badań*, t. 1, red. A. Kawalec, W. Wierzbieniec, L. Zaskilniak, Rzeszów 2011, s. 71–72.

² Por. *Galicja 1772–1918...*, t. 1–3, *passim*.

³ Trend ten wydaje się nadal utrzymywać, co zauważa również Mariusz Menz. Szerzej zob. tenże, *Recepcja Galicji we współczesnej historiografii polskiej*, „Sensus Historiae” 2014, t. 16 (3), s. 75–101. Por. też wybrane publikacje z ostatnich lat: A. Hanus, R. Maloszek, *Galiczen als Kultur – und Gedächtnislandschaft im kultur – und sprachwissenschaftlichen Diskurs*,

W obszarze tematyki galicyjskiej znajduje się również wątek codzienności, choć przyznać należy, że w badaniach historycznych przypadło mu raczej marginalne miejsce. Żadna z konferencji galicyjskich (a było ich dotąd już kilka) nie eksponowała go w sposób wyraźny. Jak tego dowodzi Jadwiga Hoff, powołując się na osiągnięcia historiografii galicyjskiej sprzed 2010 r., codzienność zaboru austriackiego to ciągle problem mało rozpoznany⁴.

Peter Lang, Frankfurt am Main 2015; K. Kaps, *Ungleiche Entwicklung in Zentraleuropa: Galizien zwischen überregionaler Verflechtung und imperialer Politik (1772–1914)*, Böhlau Verlag Wien, Wien 2015; I. Vushko, *The Politics of Cultural Retreat: Imperial Bureaucracy in Austrian Galicia, 1772–1867*, Yale 2015; M. Krajkowski, *Oblicza prowincji. Galicja w polskojęzycznej prozie pisarzy zaboru austriackiego II połowy XIX wieku*, Toruń 2016; *Kobieta w Galicji. Nowoczesność i tradycja*, red. J.K. Kwak, S. Kozak, D. Opaliński, Rzeszów 2016; J. Golec, *Od Wiednia do Czerniowiec. Galicja i Bukowina w wybranych niemieckojęzycznych utworach literackich*, Lublin 2017. Warto też wymienić monograficzny tom 144 (2) „Zeszytów Naukowych Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne” z 2017 r., zaś z wydawnictw ciągłych i serii wydawniczych publikowanych przez Instytut Historii Uniwersytetu Rzeszowskiego „Galicja. Studia i materiały” 2015, t. 1; 2016, t. 2; 2017, t. 3 – <http://www.galicja.ur.edu.pl>; czy firmowane przez Uniwersytet Jagielloński *Spoleczeństwo i gospodarka Galicji*, red. T. Kargol i K. Ślusarek, a także *Galicyjskie drogi i bezdroża* (Przemysł–Rzeszów, t. 1, 2013; t. 2, 2016).

⁴ J. Hoff, *Badania nad życiem codziennym w Galicji w historiografii polskiej po drugiej wojnie światowej* [w:] *Polska w XIX i XX wieku – społeczeństwo i gospodarka*, red. W. Caban, M.B. Markowski, J. Muszyńska, M. Przeniosło, Kielce 2013, s. 235–241. Spośród najważniejszych prac poświęconych problematyce życia codziennego w Galicji autorka wymienia m.in.: J. Bardan, *Życie codzienne Kolbuszowej na przełomie XIX i XX wieku w świetle wspomnień jej mieszkańców* [w:] *Kolbuszowa. 300 lat miasta. Materiały z sesji naukowej. 6–7 X 2000 r.*, red. J. Bardan, Kolbuszowa–Rzeszów 2001, s. 123–141; U. Jakubowska, *Codziennie problemy mieszkańców Lwowa na przełomie XIX i XX wieku* [w:] *Galicyjskie spotkania: 2005*, red. U. Jakubowska, Kalisz [2006], s. 61–76; *taż*, *Codzienny Lwów. Z dziejów miasta przed I wojną światową* [w:] *Galicja, Polska, Europa. Pamięci Zbigniewa Frasa (1952–1998)*, red. S. Ciesielski, K. Ruchniewicz, Toruń 2008, s. 73–80; M. Marciniak, „*Opowieści starego strychu*” – *życie codzienne miasteczka I. połowy XX wieku w świetle przedmiotów znalezionych na strychu* [w:] *Miasteczko i okolica – od średniowiecza do współczesności*, red. J. Hoff, Kolbuszowa 2006, s. 287–312; J. Hoff, *Życie codzienne mieszkańców Mielca w dobie autonomii Galicji* [w:] *Dzieje lokalne pośród wydarzeń i procesów historycznych. Materiały sesji naukowej zorganizowanej pod patronatem honorowym Uniwersytetu Jagiellońskiego, wydane z okazji 550. rocznicy zezwolenia królewskiego na założenie miasta Mielca*, red. K. Haptaś, Mielec 2007, s. 234–248; I. Homola-Skapska, *Życie codzienne w czasie I wojny światowej w Dziennikach krakowskiego adwokata Klemensa Bąkowskiego*, „Rocznik Biblioteki Naukowej PAN i PAU w Krakowie” 2005, R. L, s. 311–336. Przedruk w: *też*, *Z dziejów Krakowa, Galicji i Śląska Cieszyńskiego. Wybór pism historycznych*, Kraków–Warszawa 2007, s. 305–330; *taż*, *Życie prywatne w Krakowie w pierwszej połowie XIX wieku*, „Studia Historyczne” 2008, R. 51, z. 1, s. 31–58; D. Malczewska-Pawelec, T. Pawelec, *Życie codzienne lwowskich historyków w XIX stuleciu. Karol Szajnocha i Henryk Schmitt* [w:] *Wielokulturowe środowisko historyczne Lwowa w XIX i XX wieku*, t. 4, red. L. Zaskilniak, J. Maternicki, Lwów–Rzeszów 2006, s. 19–41; S. Ciara, *Życie codzienne i niecodzienne archiwistów Archiwum Bernardyńskiego we Lwowie w dobie autonomii Galicji* [w:] *Wielokulturowe środowisko...*, s. 42–49.

Jeden z etapów kształtowania się zainteresowania codziennością w wymiarze historycznym przypada w Polsce na lata 90. XX w. W 1996 r. ukazał się monograficzny tom „Kwartalnika Historii Kultury Materialnej”⁵, w całości poświęcony metodologicznym aspektom tych badań. Problem ów nurtował również badaczy za granicą⁶, w Niemczech np. podczas XXXIX Zjazdu Historyków w Hanowerze (1992) zadawano sobie pytanie: *Życie codzienne i co dalej?*⁷ Znamienne, że w tym mniej więcej okresie obserwowaliśmy w środowisku historyków swoisty renesans Galicji. Otwarcie archiwów za wschodnią granicą dało asumpt do poważnej fali badań, z wyraźnym ukierunkowaniem na historię społeczno-polityczną, ale „codziennosc galicyjską” z jej metodologicznymi problemami pozostawiono na później. Jako przyczynę niskiej popularności badań nad galicyjskim życiem codziennym wskazywano przede wszystkim trudności z ustaleniem jego zakresu terminologicznego. Ten problem wydaje się jednak uniwersalny, bez względu na granice zaborów czy periodyzację⁸.

Galicja od blisko dekady cieszy się więc niesłabnącą popularnością, a w szeregu publikacji, których jest przedmiotem, dają o sobie znać nowsze trendy historiograficzne. Niewątpliwe są inspiracje postkolonializmem, herstoryą, otheringiem, multikulturalizmem. Jeśli spojrzelibyśmy zarówno na dorobek zachodnioeuropejski, jak i polski, można odnieść wrażenie, że tematyka codzienności jest już jednak niemodna i niepopularna – chociaż nie zanikła w zupełności. Traktowana jako mało atrakcyjna, wydawać by się mogło, że jest wyprzedzana przez metodologię nowej generacji. Czy zatem „Galicja przespała swoją codzienność”? Czy historycy ją „przegapili”? Czy w obliczu ponownego boomu na Galicję istnieje szansa na powrót codzienności? Te pytania pozostają bez odpowiedzi.

Podobnie jak przed laty⁹, również po 2010 r. zarówno liczba, jak i tematyka publikacji nie napawają optymizmem. Na temat życia codziennego zaboru austriackiego powstało w tym okresie kilka, a w najlepszym wypadku kilkanaście przyczynków¹⁰. Na tym tle wyraźnie odróżnia się monograficzny zbiór

⁵ „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” 1996, t. 44, nr 3. Tom zawiera materiały z sesji, jaka odbyła się 29 września 1995 r. w Warszawie z inicjatywy Komisji Dziejów Kultury Komitetu Nauk Historycznych PAN i Zakładu Historii Nowożytnej IH PAN.

⁶ Szerzej na ten temat zob.: T. Szarota, *Życie codzienne – temat badawczy czy tylko popularyzacja?* (Na marginesie serii wydawniczych Hachette i PIW-u), „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” 1996, t. 44, nr 3, s. 239–245; M. Bogucka, *Życie codzienne – spory wokół profilu badań i definicji*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” 1996, t. 44, nr 3, s. 247–253.

⁷ *Historia społeczna. Historia codzienności. Mikrohistoria*, red. W. Schulze, Warszawa 1996, *passim*.

⁸ Por. przypis 6.

⁹ Por. J. Hoff, *Badania...*

¹⁰ K. Sanojca, *Od zmierzchu monarchii austriackiej do narodzin Rzeczypospolitej – życie codzienne polskiej szkoły średniej w Galicji u progu niepodległości (1914–1918)* [w:] *Z dziejów*

studiów z cyklu *Lwów – miasto – społeczeństwo – kultura* opublikowany w 2014 r. pod tytułem *Życie codzienne miasta*¹¹. Złożyło się nań 29 artykułów obejmujących okres od XIII po XX w., pogrupowanych według dwóch głównych obszarów badawczych – czasu pokoju oraz czasu wojen i konfliktów. Spośród zamieszczonych tam tekstów 13 dotyczyło okresu galicyjskiego, zaś zaledwie 8 problematyki życia codziennego zdefiniowanej wprost¹². Są to prace znanych historyków polskich i ukraińskich, m.in. Łukasza Tomasza Sroki, Karoliny Grodziskiej, Agnieszki Kawalec, Konrada Meusa, Ołeny Hanusyn, Ołeny Arkuszy, Iwanny Czerczowycz. Choć niewielki, dorobek ten wskazuje na pewne przewartościowania, których symptomy odnajdujemy jeszcze w pierwszym 10-leciu XXI w. Jedną z głównych cech jest wyraźne przesunięcie akcentów w stronę Galicji Wschodniej, a konkretnie Lwowa, z dostrzegalnym upośledzeniem prowincji – zarówno tej miejskiej, jak i wiejskiej. Żeby

polskiej kultury i oświaty od średniowiecza do początków XX wieku, red. K. Jakubiak, T. Maliszewski, Kraków 2010, s. 355–365; T. Pudłocki, *Blask szarości... Życie codzienne w I Państwowym Gimnazjum im. Juliusza Słowackiego w Przemyślu w latach 1918–1939*, Przemyśl 2004; tenże, *Na rozstaju wzorców i pragnień – życie codzienne uczniów I gimnazjum w Przemyślu na początku XX wieku* [w:] *Virtuti et ingenio. Księga pamiątkowa dedykowana profesorowi Julianowi Dybcowi*, red. A. Banach, Kraków 2013, s. 431–447; tenże, *Rola religii w życiu codziennym społeczeństw gimnazjalnych na przykładzie szkół średnich Przemyśla w latach 1867–1939* [w:] *Карпати: людина, етнос, цивілізація*, Івано-Франківськ 2011, вип. 3, с. 59–68; W. Szczepanik, *Życie codzienne w galicyjskim garnizonie przelomu XIX i XX wieku na przykładzie dziejów załogi wojskowej miasta Tarnowa* [w:] *Homo sum, humani nil a me alienum puto. Życie codzienne wczoraj i dziś*, red. M. Moskalewicz, A. Paradowska, Poznań 2011, s. 49–63; O. Середя, *Щоденне життя* [w:] *Історія Львова*, ред. Ярослав Ісаєвич, Харків 2012, т. 2, с. 318–333; Б. Янишин, В. Тельвак, *Щоденне життя галицького містечка другої половини XIX ст. на сторінках місцевої періодики (за матеріалами «Газети Наддністрзянської»)*, „Проблеми Історії України XIX – початку XX ст.” 2012, nr 20, s. 336–348.

¹¹ *Lwów: miasto – społeczeństwo – kultura. Studia z dziejów miasta*, t. 9: *Życie codzienne miasta*, red. K. Karolczak, Ł.T. Sroka, Kraków 2014.

¹² Por.: Ł.T. Sroka, *Wiedeń, czyli wielki świat. Wpływ Austrii na życie codzienne Lwowa w XIX wieku* [w:] *Lwów: miasto...*, s. 178–189; O. Hanusyn, „*Nauka i zabawa odbywały się kolegią przy największym porządku*”. *Szkic do historii warunków bytowych i rozrywki lwowskich gimnazjalistów z końca XIX i początku XX wieku* [w:] *Lwów: miasto...*, s. 190–200; K. Grodziska, *Życie codzienne córki lwowskiego okulisty Antoniny Kilarskiej w świetle jej „Dziennika” z lat 1886–1981* [w:] *Lwów: miasto...*, s. 201–209; O. Arkusza, *Życie codzienne ukraińskiego inteligenta we Lwowie pod koniec XIX i na początku XX wieku (według zespołu archiwalnego rodziny Hruszkiewiczów)* [w:] *Lwów: miasto...*, s. 210–243; I. Czerczowycz, *Spoleczna wizja życia codziennego kobiety Ukrainki we Lwowie na przełomie XIX i XX wieku* [w:] *Lwów: miasto...*, s. 244–254; A. Kawalec, *Życie codzienne i niecodzienne historyka w dziewiętnastowiecznym Lwowie. Przypadek Aleksandra Hirschberga (1847–1907)* [w:] *Lwów: miasto...*, s. 255–274; K. Meus, *Działalność lwowskiego Towarzystwa imienia Księdza Piotra Skargi. Jego wpływ na życie codzienne katolików rzymskich we Lwowie w czasach galicyjskich* [w:] *Lwów: miasto...*, s. 275–293; O. Szczodra, I. Pietryj, *Życie codzienne Lwowa w okresie rosyjskiej okupacji z lat 1914–1915* [w:] *Lwów: miasto...*, s. 354–378.

oddać specyfikę tych badań, należy cofnąć się do podjętych jeszcze w latach 90. XX w. rozważań metodologicznych.

Tomasz Szarota w wystąpieniu dotyczącym badań nad życiem codziennym używa metafory tzw. poletek badawczych kształtowanych czy wręcz mnożących się pod wpływem inwencji autorskiej. W tym ujęciu historia codzienności najczęściej uprawiana była przez jeden lub kilka z możliwych pryzmatów, np. społeczny (grupa społeczno-zawodowa, etniczna, wyznaniowa), geograficzny (obszar administracyjny, miasto, wieś), dziejowy (w zależności od epoki) itp.¹³ Z pewnością galicyjska codzienność zasługuje na miano osobnego „poletka badawczego” (tutaj w skali makro), mającego swoistą „topografię tematyczną”. By zilustrować skalę jej złożoności, posłużymy się nieco dokładniejszą koncepcją Doroty Malczewskiej-Pawelec i Tomasza Pawelca z 2006 r. Przy budowie schematu badań nad życiem codziennym zaproponowali oni „siatkę tematyczną”, której ramiona, przecinając się, tworzą „węzły” wynikające z rozmaitych związków i współzależności. Propozycja ta w efekcie prowadzi do wykrystalizowania się strukturalnego modelu obejmującego: warunki egzystencji, interakcje i kontakty społeczne, formy relaksu, zdrowie i chorobę, środowisko egzystencji, pracę zarobkową, percepcję codzienności¹⁴. Z drugiej jednak strony umożliwia zawężenie optyki badawczej i tym samym konkretyzację przedmiotu badań.

Przyjęcie takiej perspektywy uzmysławia skalę zaniedbań i możliwości w dziedzinie badań nad codziennością. Nie doczekaliśmy się jak dotąd monografii poświęconej życiu codziennemu Galicji w skali makro ani jako całości, ani w poszczególnych okresach chronologicznych (np. autonomii itp.). Koncepcja „siatki tematycznej” proponowanej przez D. i T. Pawelców, przy ocenie stanu badań po 2010 r., zwraca uwagę na zainteresowanie codziennością Lwowa, a w dalszej perspektywie – dużego miasta. Na „ramionach” przywołanej wyżej „siatki” znalazłyby się przede wszystkim grupy społeczne z inteligencją na czele. Ewentualne punkty przecięcia – „węzły”, tworzące w istocie „poletka badawcze” niższego rzędu, objęłyby również czynnik narodowościowy, gender, wyznanie itp. Stąd wśród podejmowanych przez historyków zagadnień jest dzisiaj „życie codzienne lwowskich gimnazjalistów”¹⁵, „życie codzienne ukraińskiego inteligenta we Lwowie”¹⁶, „życie codzienne kobiety Ukrainki we Lwowie”¹⁷, „życie codzienne katolików rzymskich we Lwowie”¹⁸, „życie

¹³ T. Szarota, dz. cyt., s. 240.

¹⁴ D. Malczewska-Pawelec, T. Pawelec, dz. cyt., s. 22.

¹⁵ O. Hanusyn, dz. cyt.

¹⁶ O. Arkusza, dz. cyt.

¹⁷ I. Czerczowycz, dz. cyt.

¹⁸ K. Meus, dz. cyt.

codzienne Lwowa w okresie okupacji rosyjskiej”¹⁹ „życie codzienne historyków lwowskich”²⁰, a w szerszym kontekście „życie codzienne polskiej szkoły średniej w Galicji”²¹, religię w życiu codziennym gimnazjalistów przemyskich²², życie codzienne w garnizonie wojskowym w Tarnowie²³ czy szerzej – w warunkach wojennych²⁴ itp. Niewielka liczba tych inicjatyw badawczych wskazuje jednak, iż codzienność jako wątek badawczy w Galicji pojawiający się na skrzyżowaniu różnych tematów mimo wszystko w dalszym ciągu jest rzadkością²⁵. Wystarczy zwrócić uwagę, jak wiele problemów w tej palecie pełni rolę postulatów badawczych. Trudno zresztą oprzeć się wrażeniu incydentalności.

Kwestia codzienności może być też sprawą bardzo indywidualną, i ten indywidualizm może się okazać zarazem niezwykle inspirujący w postrzeganiu życia codziennego, zwłaszcza jeśli odejdziemy od instytucjonalizmu codzienności. Jak pokazują badania m.in. Stefana Ciary²⁶, Karoliny Grodziskiej²⁷ czy Agnieszki Kawalec²⁸, życie codzienne kształtowane bywa bardzo wieloma czynnikami (pozycją społeczną, sposobem na życie jednostki, doświadczeniami, przeżyciami, światopoglądem). Jego zbyt uogólnienie powodować może – na co często zwraca się uwagę – roztapianie się na marginesach (peryferiach) innych obszarów badawczych.

Powracając zatem do metafory „siatki”, jej poszczególne ramiona nie tylko się krzyżują, ale nakładają na siebie, co daje obraz trójwymiarowy – uzależniający kształt życia codziennego od indywidualizmu obiektu badanego. Codzienność każdego człowieka może być przecież inna. Dwóch historyków, dwóch archiwistów czy dwóch urzędników może mieć skrajnie różne doświadczenie codzienności; wystarczy, że jeden z nich będzie miał dysfunkcję zdrowotną, drugi będzie samotny, a trzeci – ojcem wielodzietnej rodziny. Prowadzi to do ogromnej atomizacji, ale za to zbliża do doświadczenia historii, w tym wypadku przez pryzmat codzienności konkretnego człowieka, a nie

¹⁹ O. Szczodra, I. Pietryj, dz. cyt.

²⁰ A. Kawalec, dz. cyt.

²¹ K. Sanojca, dz. cyt.

²² T. Pudłocki, *Rola religii...*

²³ W. Szczepanik, dz. cyt.

²⁴ Tenże, *Życie codzienne w okupowanym mieście – Tarnów w rękach rosyjskich (10 listopada 1914 – 6 maja 1915)* [w:] *Wielka wojna poza linią frontu*, red. D. Grinberg, J. Snopko, G. Zackiewicz, Białystok 2013, s. 307–320.

²⁵ Por. K. Pabis, A. Wilk, *Trzebinia i Włoszczowa. Społeczności żydowskie w Galicji i Królestwie Polskim* [w:] *Życie codzienne społeczności żydowskiej na ziemiach polskich do 1942 r.*, red. E. Majcher-Ociesa, B. Wojciechowska, Kielce 2013, s. 131–148.

²⁶ S. Ciara, dz. cyt.

²⁷ K. Grodziska, dz. cyt.

²⁸ A. Kawalec, dz. cyt.

całych (często abstrakcyjnych) grup ludzkich. Przyjmując taką optykę, nadajemy wątkom codzienności charakter badań biograficznych czy mikrohistorycznych. Wyklucza to sytuację, w której tymi samymi aktorami obsadza się różne role w tym samym przedstawieniu. Nie ma przy tym znaczenia, czy badamy losy tzw. zwykłych szarych ludzi, czy aktorów pierwszoplanowych (choć ci ostatni od dawna są znacznie bardziej popularni). Niestety, tak pojmowana codzienność w pracach historyków jest jeszcze zjawiskiem deficytowym, choć pewne inspiracje odnajdujemy w badaniach galicyjskich już od początków XXI w. i po 2010 r., zresztą w obszarach niedefiniowanych wprost jako „życie codzienne”²⁹.

* * *

Prezentowany zbiór studiów obarczony jest dziedzictwem metodologicznym dotychczasowych badań. W dużej mierze wypływa ono z braku jednoznacznej odpowiedzi na pytanie: co określa tożsamość historii codzienności? Wiemy, iż jej „kręgosłupem” jest powtarzalność, ale dzisiaj to już nie wystarcza. Jak wskazują badania J. Hoff, w Galicji historycy wiążą codzienność raz z prywatnością, raz z czasem wolnym, kiedy indziej z higieną itp., rzadziej dostrzegając związki z mikrohistorią, historią doświadczeń czy biografistyką itp. Nie jest to tylko problem polski i bynajmniej nie jedyny. Z doświadczeń choćby badaczy niemieckich wynika, iż „z jednej strony, uwaga historyków i ludzi zainteresowanych historią skupiła się na codzienności warstw niższych i «kulturze ludu», z drugiej – badania zaczęły się

²⁹ Dla przykładu: K. Grodziska, dz. cyt.; W. Bonusiak, *Honorata Łukasiewicz (1837–1897)* [w:] *Człowiek, społeczeństwo, źródło. Studia dedykowane profesor Jadwidze Hoff*, red. S. Kozak, D. Opaliński, J. Polaczek, S. Wieczorek, W. Zawitkowska, Rzeszów 2014, s. 43–49; S. Pijaj, *Nie tylko Maria Dulębianka. Uwagi na temat praw wyborczych kobiet w monarchii habsburskiej i korzystania z nich* [w:] *Człowiek, społeczeństwo, źródło...*, s. 88–98; B. Wałęciuk-Dejneka, *Galicyjskie portrety kobiet – Maria Dulębianka* [w:] *Kobieta w Galicji. Nowoczesność i tradycja*, red. J.K. Kwak, S. Kozak, D. Opaliński, Seria: „Galicja i jej dziedzictwo”, t. 24, Rzeszów 2016, s. 271–281; E. Barnaś-Baran, *Maria Turzyna (ok. 1860–1922) – w służbie rodzinie i narodowi* [w:] *Kobieta w Galicji. Nowoczesność i tradycja...*, s. 282–295; I. Florczak, *Socjalistka na prowincji – społeczna i polityczna działalność Zofii Moraczewskiej w Galicji (do 1914 r.)* [w:] *Kobieta w Galicji. Nowoczesność i tradycja...*, s. 296–310; A. Uljasz, *Aniela Aszpergerowa. Galicyjska artystka* [w:] *Kobieta w Galicji. Nowoczesność i tradycja...*, s. 311–331; J. Wąsacz-Krztoń, *Klara Czop-Umlauf w kulturze muzycznej Krakowa na przełomie XIX i XX wieku* [w:] *Kobieta w Galicji. Nowoczesność i tradycja...*, s. 332–341; A. Redzik, *Janina Makarewicz czy Juliuszowa Makarewiczowa – literatka i działaczka społeczna czy profesorowa?* [w:] *Kobieta w Galicji. Nowoczesność i tradycja...*, s. 342–363; A. Pachowicz, *Zofia Jachimecka – szkic do portretu* [w:] *Kobieta w Galicji. Nowoczesność i tradycja...*, s. 413–421.

nagle koncentrować na elitach. Historia codzienności odkryła indywidualność «małych ludzi», jednocześnie nastąpił powrót do biografii wielkich jednostek»³⁰.

Przede wszystkim należy zaznaczyć, iż w niniejszym tomie nie udało się zgromadzić tekstów dotyczących codzienności galicyjskiej w skali makro. Na ich duży rozrzut tematyczny miało wpływ przyjęcie przez autorów najbardziej chyba popularnej – wąskiej optyki badawczej, o której pisaliśmy wcześniej. Jako pierwszy zamieszczamy tekst raczej luźno związany z tematyką całego zbioru – *Nad modrym Dunajem. Refleksje o życiu codziennym polskich polityków w Wiedniu w okresie konstytucyjnym 1861–1914* autorstwa Damiana Szymczaka. Niewątpliwie nie jest to w historiografii problem odosobniony, bowiem wątek wpływu centrum na życie codzienne prowincji dostrzegano już wcześniej, choć w innym wymiarze³¹. Z kolei tekst Sabiny Rejman – *Boże Narodzenie i Wielkanoc w życiu codziennym mieszkańców Tarnowa i Rzeszowa na przełomie XIX i XX wieku w świetle prasy lokalnej* może być potraktowany w kategoriach relacji między codziennością a powszedniością. Święta co prawda są elementem codzienności, ale z racji swej wyjątkowości wykraczają poza dzień powszedni. Ta wątpliwość znalazła też uzasadnienie w znacznie wcześniejszych rozważaniach metodologicznych³². Jeszcze inny wymiar ma artykuł Anny Pachowicz – *Codziennie problemy mieszkańców Galicji na przykładzie społeczności ziemi tarnowskiej w świetle pisma „Orzeł”* – łączący w sobie aspekty regionalne i źródłoznawcze. Przykładem krzyżowania się różnych wątków w obszarze życia codziennego jest artykuł Jolanty Wąsacz-Krztoń zatytułowany *Kobiety na estradzie muzycznej Rzeszowa na przełomie wieków XIX/XX*. Wreszcie tekst Beaty Lorens – *Życie codzienne w klasztorze bazylikańskim w Galicji (do 1882 roku)*, jest typowym przykładem uprawiania historii życia codziennego jako wąskiego „poletka badawczego“, którego granice wyznacza rzeczywistość zakonna. Zamykający tę część tekst Tomasa Pudłockiego (*Księgi ogłoszeń dyrekcji jako źródło do dziejów dnia powszedniego w galicyjskiej szkole średniej na początku XX wieku*) jest ciekawym przyczynkiem źródłoznawczym.

Pozostałe artykuły stanowią owo pogranicze, na którym problematyka dnia codziennego roztopia się w innych obszarach badawczych. Można tu obserwować swoistą gradację. O ile teksty Arkadiusza S. Więcha (*Spoleczność żydowska dębickiego sztetla na przełomie XIX i XX wieku*), Jana Kucy (*W oblężonej twierdzy Przemyśl 1914/1915 – w świetle wspomnień i dzienników*) czy Hanny Wajdy-Lawery (*Na kuracji i wywczasach*) ocierają się w jakiś

³⁰ W. Hardtwig, *Historia codzienności dzisiaj. Bilans krytyczny* [w:] *Historia społeczna. Historia codzienności. Mikrohistoria*, red. W. Schulze, Warszawa 1996, s. 43.

³¹ Por. Ł.T. Sroka, dz. cyt.

³² M. Bogucka, dz. cyt., s. 253.

sposób o „życie codzienne”, ostatni w tej części artykuł Jerzego Krawczyka (*Od akademii do akademii. Zabiegi o kształcenie górników w Krakowie do początków XX wieku*) jest już bardzo odległy i podobnie jak materiały o charakterze źródłowym skupione w większości w dziale *Źródła* może stanowić raczej rodzaj inspiracji.

Bibliografia

- „Galicja. Studia i materiały” 2015, t. 1; 2016, t. 2; 2017, t. 3.
„Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” 1996, t. 44, nr 3.
„Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne” 2017, t. 144 (2).
- Arkusza O., *Życie codzienne ukraińskiego inteligenta we Lwowie pod koniec XIX i na początku XX w. (według zespołu archiwalnego rodziny Hruszkiewiczów)* [w:] *Lwów: miasto – społeczeństwo – kultura. Studia z dziejów miasta*, t. 9: *Życie codzienne miasta*, red. K. Karolczak, Ł.T. Sroka, Kraków 2014, s. 210–243.
- Bardan J., *Życie codzienne Kolbuszowej na przełomie XIX i XX w. w świetle wspomnień jej mieszkańców* [w:] *Kolbuszowa. 300 lat miasta. Materiały z sesji naukowej, 6–7 X 2000 r.*, red. J. Bardan, Kolbuszowa–Rzeszów 2001, s. 123–141.
- Barnaś-Baran E., *Maria Turzyna (ok. 1860–1922) – w służbie rodzinie i narodowi* [w:] *Kobieta w Galicji. Nowoczesność i tradycja*, red. J.K. Kwak, S. Kozak, D. Opaliński, Seria: „Galicja i jej dziedzictwo”, t. 24, Rzeszów 2016, s. 282–295.
- Bogucka M., *Życie codzienne – spory wokół profilu badań i definicji*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” 1996, t. 44, nr 3, s. 247–253.
- Bonusiak W., *Honorata Łukasiewicz (1837–1897)* [w:] *Człowiek, społeczeństwo, źródło. Studia dedykowane profesor Jadwidze Hoff*, red. S. Kozak, D. Opaliński, J. Polaczek, S. Wieczorek, W. Zawitkowska, Rzeszów 2014, s. 43–49.
- Ciara S., *Życie codzienne i niecodzienne archiwistów Archiwum Bernardyńskiego we Lwowie w dobie autonomii Galicji* [w:] *Wielokulturowe środowisko historyczne Lwowa w XIX i XX w.*, t. 4, red. L. Zaskilniak, J. Maternicki, Lwów–Rzeszów 2006, s. 42–49.
- Czerczowycz I., *Spoleczna wizja życia codziennego kobiety Ukrainki we Lwowie na przełomie XIX i XX w.* [w:] *Lwów: miasto – społeczeństwo – kultura. Studia z dziejów miasta*, t. 9: *Życie codzienne miasta*, red. K. Karolczak, Ł.T. Sroka, Kraków 2014, s. 244–254.
- Florczak I., *Socjalistka na prowincji – społeczna i polityczna działalność Zofii Moraczewskiej w Galicji (do 1914 r.)* [w:] *Kobieta w Galicji. Nowoczesność i tradycja*, red. J.K. Kwak, S. Kozak, D. Opaliński, Seria: „Galicja i jej dziedzictwo”, t. 24, Rzeszów 2016, s. 296–310.
- Galicja 1772–1918. Problemy metodologiczne, stan i potrzeby badań*, t. 1–3, red. A. Kawalec, W. Wierzbieniec, L. Zaskilniak, Rzeszów 2011.
- Galicjskie drogi i bezdroża, Przemysł–Rzeszów* (t. 1: 2013, t. 2: 2016).
- Golec J., *Od Wiednia do Czerniowiec. Galicja i Bukowina w wybranych niemieckojęzycznych utworach literackich*, Lublin 2017.
- Grodziska K., *Życie codzienne córki lwowskiego okulisty Antoniny Kilarskiej w świetle jej „Dziennika” z lat 1886–1981* [w:] *Lwów: miasto – społeczeństwo – kultura. Studia z dziejów miasta*, t. 9: *Życie codzienne miasta*, red. K. Karolczak, Ł.T. Sroka, Kraków 2014, s. 201–209.
- Hanus A., Maloszek R., *Galizien als Kultur – und Gedächtnislandschaft im kultur – und sprachwissenschaftlichen Diskurs*, Peter Lang, Frankfurt am Main 2015.

- Hanusyn O., „*Nauka i zabawa odbywały się kolegialnie przy największym porządku*”. *Szkic do historii warunków bytowych i rozrywki lwowskich gimnazjalistów z końca XIX i początku XX w.* [w:] *Lwów: miasto – społeczeństwo – kultura. Studia z dziejów miasta*, t. 9: *Życie codzienne miasta*, red. K. Karolczak, Ł.T. Sroka, Kraków 2014, s. 190–200.
- Hardtwig W., *Historia codzienności dzisiaj. Bilans krytyczny* [w:] *Historia społeczna. Historia codzienności, Mikrohistoria*, red. W. Schulze, Warszawa 1996, s. 27–45.
- Historia społeczna. Historia codzienności. Mikrohistoria*, red. W. Schulze, Warszawa 1996.
- Hoff J., *Badania nad dziejami i kulturą Galicji w Polsce* [w:] *Galicja 1772–1918. Problemy metodologiczne, stan i potrzeby badań*, t. 1, red. A. Kawalec, W. Wierzbieniec, L. Zaszkiłniak, Rzeszów 2011, s. 71–72.
- Hoff J., *Badania nad życiem codziennym w Galicji w historiografii polskiej po drugiej wojnie światowej* [w:] *Polska w XIX i XX w. – społeczeństwo i gospodarka*, red. W. Caban, M.B. Markowski, J. Muszyńska, M. Przeniosło, Kielce 2013, s. 235–241.
- Hoff J., *Życie codzienne mieszkańców Mielca w dobie autonomii Galicji* [w:] *Dzieje lokalne wśród wydarzeń i procesów historycznych. Materiały sesji naukowej zorganizowanej pod patronatem honorowym Uniwersytetu Jagiellońskiego, wydane z okazji 550. rocznicy zezwolenia królewskiego na założenie miasta Mielca*, red. K. Haptaś, Mielec 2007, s. 234–248.
- Homola-Skapska I., *Z dziejów Krakowa, Galicji i Śląska Cieszyńskiego. Wybór pism historycznych*, Kraków–Warszawa 2007, s. 305–330.
- Homola-Skapska I., *Życie codzienne w czasie I wojny światowej w Dziennikach krakowskiego adwokata Klemensa Bąkowskiego*, „Rocznik Biblioteki Naukowej PAN i PAU w Krakowie” 2005, R. 50, s. 311–336.
- Homola-Skapska I., *Życie prywatne w Krakowie w pierwszej połowie XIX w.*, „Studia Historyczne” 2008, R. 51, z. 1, s. 31–58.
- Jakubowska U., *Codziennie problemy mieszkańców Lwowa na przełomie XIX i XX w.* [w:] *Galiczyjskie spotkania: 2005*, red. U. Jakubowska, Kalisz [2006], s. 61–76.
- Jakubowska U., *Codzienny Lwów. Z dziejów miasta przed I wojną światową* [w:] *Galicja, Polska, Europa. Pamięci Zbigniewa Frasa (1952–1998)*, red. S. Ciesielski, K. Ruchniewicz, Toruń 2008, s. 73–80.
- Kaps K., *Ungleiche Entwicklung in Zentraleuropa: Galizien zwischen überregionaler Verflechtung und imperialer Politik (1772–1914)*, Böhlau Verlag Wien, Wien 2015.
- Kawalec A., *Życie codzienne i niecodzienne historyka w dziewiętnastowiecznym Lwowie. Przypadek Aleksandra Hirschberga (1847–1907)* [w:] *Lwów: miasto – społeczeństwo – kultura. Studia z dziejów miasta*, t. 9: *Życie codzienne miasta*, red. K. Karolczak, Ł.T. Sroka, Kraków 2014, s. 255–274.
- Kobieta w Galicji. Nowoczesność i tradycja*, red. J.K. Kwak, S. Kozak, D. Opaliński, Rzeszów 2016.
- Krajkowski M., *Oblicza prowincji. Galicja w polskojęzycznej prozie pisarzy zaboru austriackiego II połowy XIX w.*, Toruń 2016.
- Lwów: Miasto – społeczeństwo – kultura*, „Studia z dziejów miasta”, t. 9: *Życie codzienne miasta*, red. K. Karolczak, Ł.T. Sroka, Kraków 2014.
- Madurowicz-Urbańska H., *Stan i potrzeby badań nad historią gospodarczą Galicji w świetle polskiej historiografii* [w:] *Galicja i jej dziedzictwo*, t. 1: *Historia i polityka*, red. W. Bonusiak, J. Buszko, Rzeszów 1994, s. 201–222.
- Malczewska-Pawelec D., Pawelec T., *Życie codzienne lwowskich historyków w XIX stuleciu. Karol Szajnocha i Henryk Schmitt* [w:] *Wielokulturowe środowisko historyczne Lwowa w XIX i XX w.*, t. 4, red. L. Zaszkiłniak, J. Maternicki, Lwów–Rzeszów 2006, s. 19–41.
- Marciniak M., „*Opowieści starego strychu*” – *życie codzienne miasteczka I. połowy XX w. w świetle przedmiotów znalezionych na strychu* [w:] *Miasteczko i okolica – od średniowiecza do współczesności*, red. J. Hoff, Kolbuszowa 2006, s. 287–312.

- Menz M., *Recepcja Galicji we współczesnej historiografii polskiej*, „Sensus Historiae” 2014, t. 16 (3), s. 75–101.
- Meus K., *Działalność lwowskiego Towarzystwa imienia Księdza Piotra Skargi. Jego wpływ na życie codzienne katolików rzymskich we Lwowie w czasach galicyjskich* [w:] *Lwów: miasto – społeczeństwo – kultura. Studia z dziejów miasta*, t. 9: *Życie codzienne miasta*, red. K. Karolczak, Ł.T. Sroka, Kraków 2014, s. 275–293.
- Pabis K., Wilk A., *Trzebinia i Włoszczowa. Społeczności żydowskie w Galicji i Królestwie Polskim* [w:] *Życie codzienne społeczności żydowskiej na ziemiach polskich do 1942 r.*, red. E. Majcher-Ociesa, B. Wojciechowska, Kielce 2013, s. 131–148.
- Pachowicz A., *Zofia Jachimecka – szkic do portretu* [w:] *Kobieta w Galicji. Nowoczesność i tradycja*, red. J.K. Kwak, S. Kozak, D. Opaliński, Seria: „Galicja i jej dziedzictwo”, t. 24, Rzeszów 2016, s. 413–421.
- Pijaj S., *Nie tylko Maria Dulębianka. Uwagi na temat praw wyborczych kobiet w monarchii habsburskiej i korzystania z nich* [w:] *Człowiek – społeczeństwo – źródło. Studia dedykowane profesor Jadwidze Hoff*, red. S. Kozak, D. Opaliński, J. Polaczek, S. Wieczorek, W. Zawitkowska, Rzeszów 2014, s. 88–98.
- Pudłocki T., *Blask szarości... Życie codzienne w I Państwowym Gimnazjum im. Juliusza Słowackiego w Przemyślu w latach 1918–1939*, Przemyśl 2004.
- Pudłocki T., *Na rozstaju wzorców i pragnień – życie codzienne uczniów I gimnazjum w Przemyślu na początku XX w.* [w:] *Virtuti et ingenio. Księga pamiątkowa dedykowana profesorowi Julianowi Dybcowi*, red. A. Banach, Kraków 2013, s. 431–447.
- Pudłocki T., *Rola religii w życiu codziennym społeczeństw gimnazjalnych na przykładzie szkół średnich Przemyśla w latach 1867–1939* [w:] *Карпати: людина, етнос, цивілізація, Івано-Франківськ* 2011, вип. 3, с. 59–68.
- Redzik A., *Janina Makarewicz czy Juliuszowa Makarewiczowa – literatka i działaczka społeczna czy profesorowa?* [w:] *Kobieta w Galicji. Nowoczesność i tradycja*, red. J.K. Kwak, S. Kozak, D. Opaliński, Seria: „Galicja i jej dziedzictwo”, t. 24, Rzeszów 2016, s. 342–363.
- Sanojca K., *Od zmięrczu monarchii austriackiej do narodzin Rzeczypospolitej – życie codzienne polskiej szkoły średniej w Galicji u progu niepodległości (1914–1918)* [w:] *Z dziejów polskiej kultury i oświaty od średniowiecza do początków XX w.*, red. K. Jakubiak, T. Maliszewski, Kraków 2010, s. 355–365.
- Społeczeństwo i gospodarka Galicji*, red. T. Kargol i K. Ślusarek, Kraków 2014.
- Sroka Ł.T., *Wiedeń, czyli wielki świat. Wpływ Austrii na życie codzienne Lwowa w XIX w.* [w:] *Lwów: miasto – społeczeństwo – kultura*, „Studia z dziejów miasta”, t. 9: *Życie codzienne miasta*, red. K. Karolczak, Ł.T. Sroka, Kraków 2014, s. 178–189.
- Szarota T., *Życie codzienne – temat badawczy czy tylko popularyzacja? (Na marginesie serii wydawniczych Hachette i PIW-u)*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” 1996, t. 44, nr 3, s. 239–245.
- Szczepanik W., *Życie codzienne w galicyjskim garnizonie przełomu XIX i XX w. na przykładzie dziejów załogi wojskowej miasta Tarnowa* [w:] *Homo sum, humani nil a me alienum puto. Życie codzienne wczoraj i dziś*, red. M. Moskalewicz, A. Paradowska, Poznań 2011, s. 49–63.
- Szczepanik W., *Życie codzienne w okupowanym mieście – Tarnów w rękach rosyjskich (10 listopada 1914 – 6 maja 1915)* [w:] *Wielka wojna poza linią frontu*, red. D. Grinberg, J. Snopko, G. Zackiewicz, Białystok 2013, s. 307–320.
- Szczodra O., Pietryj I., *Życie codzienne Lwowa w okresie rosyjskiej okupacji z lat 1914–1915* [w:] *Lwów: miasto – społeczeństwo – kultura*, „Studia z dziejów miasta”, t. 9: *Życie codzienne miasta*, red. K. Karolczak, Ł.T. Sroka, Kraków 2014, s. 354–378.
- Uljasz A., *Aniela Aszpergerowa. Galicyjska artystka* [w:] *Kobieta w Galicji. Nowoczesność i tradycja*, red. J.K. Kwak, S. Kozak, D. Opaliński, Seria: „Galicja i jej dziedzictwo”, t. 24, Rzeszów 2016, s. 311–331.

- Vushko I., *The Politics of Cultural Retreat: Imperial Bureaucracy in Austrian Galicia, 1772–1867*, Yale 2015.
- Wałęciuk-Dejneka B., *Galicyskie portrety kobiet – Maria Dulębianka* [w:] *Kobieta w Galicji. Nowoczesność i tradycja*, red. J.K. Kwak, S. Kozak, D. Opaliński, Seria: „Galicja i jej dziedzictwo”, t. 24, Rzeszów 2016, s. 271–281.
- Wąsacz-Krztoń J., *Klara Czop-Umlauf w kulturze muzycznej Krakowa na przełomie XIX i XX w.* [w:] *Kobieta w Galicji. Nowoczesność i tradycja*, red. J.K. Kwak, S. Kozak, D. Opaliński, Seria: „Galicja i jej dziedzictwo”, t. 24, Rzeszów 2016, s. 332–341.
- Середя О., *Щоденне життя* [в:] *Історія Львова*, ред. Ярослав Ісаєвич, Харків 2012, т. 2, с. 318–333.
- Янишин Б., Тельвак В., *Щоденне життя галицького містечка другої половини XIX ст. на сторінках місцевої періодики (за матеріалами «Газети Наддністрзської»)*, „Проблеми Історії України XIX – початку XX ст.” 2012, nr 20, s. 336–348.

Extraordinary ordinariness. Galicia and the everyday life of its inhabitants in historical research after 2010

Summary

The article presents issues related to the definition of the scope of everyday life as a subject of research and its implementation in reference to Galicia. Apart from the overview of the main contemporary historiographic standpoints, the author presents the most important publications (published after 2010) concerning various dimensions of everyday Galicia. Unfortunately, the spectrum of the publications is not very wide as the concept of everyday ordinariness can be perceived in different ways, which involves methodological difficulties. These issues along with the complexity of references result in the loss of popularity of everyday ordinariness in Galicia as a research subject and is superseded by other historiographic currents.

Key words: everyday ordinariness, Galicia, historiography